



mRrj oS ohdr fgnh fl usk ea Hkkj rh; l ekt] l ddr vkj L=h

ç' kkar feJ] l gk; d vkpk; Z

jktuhr foKku foHkkx

'kghn ghjk çl g jktdh; Lukrdkskj egkfo |ky; èkkuki g] pankSyh

chl oha l nh ds vfire n'kd ea l pkj Økfr vkj vkfFkd mnkjhdj.k us Hkkj r dks vfxe ns kka dh i fDr ea ykdj [kMk dj fn; kA l pkj Økfr ds dkj.k nfu; k , d Xyky foyst cu x; hA l pukvka ds rjar vknku&inku us l kdfrd ?kkyesy dh 'kq vkr dhA bl dk vl j thou'kSyh] igukos rFkk l æhr vkfn ij Li"V : lk l s fn[kykbl fn; kA vkfFkd mnkjhdj.k us vi dkl h Hkkj rh; ka l s , d ckj fQj l s tM+s dk vHkri dZ vol j fn; kA fgnh fQYeka ds fons k vf/kdkj vc Åph dherka ij fcdus yxA fons kka ea Hkh ns kh fQYea l Qyrk ds u, dhfræku LFkkr djus yxA QyLo: lk dbZ fQYeka ds dFkkud vi dkl h Hkkj rh; ka dks /; ku ea j [kdj fy[ks x; A ^fny okys nYgf; ka ys tk; æs\*] ^ijns k\*\* ^ge fny ns pps l ue\*\* tS h fQYeka dk fuekZk gqkA rkfd os vi dkl h Hkkj rh; ka dks [kdj l da rFkk ns k ea Hkh eukjatu inku dj l dA ; g QkeZyk l Qy jgk vkj rhuka fQYea l q jfgV jgha gA

1994 ea l f"erk l su us Hkkj rh; l kSn; Z dk tknw ijs fo'o ea LFkkr dj fn; kA 93 o"kkA l s gks jgh fel ; fuol Z ifr; kfxrk ea ; g igyk vol j Fkk tc fdl h Hkkj rh; ukjh ds l j ij l kSn; Z dk l cl s cMk rkt iguk; k x; kA vkREfo'okl h l f"erk us Hkkj rh; ukjh dk , d k vkd"kd o cks) d : lk i s k fd; k fd fu.kkZ d vk'p; Z pdr jg x; A l kSn; Z ds l kFk&l kFk l f"erk ekuoh; xq kka l s Hkh Hkj ij gA ges k l si q "kka ij vkfFkd : lk l s fuHkj Hkkj rh; ukjh dk vkRe fuHkj vkj etar : lk l f"erk us l ekt ds l keus i s k fd; kA mlugaus nks cPp; ka dks xkn fy; k gA mudh vPNh ijofj'k ea tVh l f"erk us ; g l kfr dj fn; k gS fd ukjh vkfFkd : lk l s bruh l {ke gks l drh gS fd vi us cycars ij cPpka dks ikydj mluga , d ftEenkj ukxfj d cuk l drh gA

bl h Øe ea cj [kk nRr Hkh , d , d h efgyk gS ftUgkaus efgykvka ds fy; s oftr rks ugha yfdu iq "kka dk x<+ekus tkus okys i =dkfjrk ds i s ks ea cMk uke dek; kA cj [kk us dkj fxy ea vi us dojst ds fy; s [krc rkjhQa cVkj h ftl ds fy; s mluga dbZ j k"Vh; vkj varj kZVh; i g Ldkj ka l s Hkh l Eekfur fd; k x; kA cj [kk dh l Qyrk dk i Hkko ; g jgk fd efgykvka ds fy; s tkf [ke ekuk tkus oky ; g {ks= vkt muds fy; s vi uh ifrHk fn [kkus dk egROI wZ dk; Z {ks= cu x; k gA bl dk i Hkko fQYeka ea ukjh ds i Lrhdj.k ij Hkh i Mka fQYe ^y; \*\* ea i ffr ftA/k dk pfj= cj [kk nRr l s gh i Hkfor Fkka ml ds ckj dbZ ukf; dkvka }kj k ijns ij i =dkj dh Hkfedk fuHkbl tk jgh gA ^uks ou fdYM tS l dk\*\* ea ukjh eq[kthZ }kj k fuHkbl x; h rst rjkj i =dkj dh Hkfedk ns[kus okyka ds fnekx ij , d fo' ksk Nki NkMf h gA



yfdu , d ds ckn , d fdyk Qrg djus ds ckn ukjh fotrk ugha cu i kbz oju 'kkf"kr gh jgh gA chl oha l nh ds vfire n'kd ea , d , d h ?kVuk ?kVh ftl us gekjs vk/kfudrk ds nkSM+ es l ji V nkMfs l ekt dk : f<oknh vks f?kukksuk pgjk i Lrqr dj fn; ka jktLFkku dh l kekftd dk; Zdrkz Hkkojh nsh us nwk i hrh cPPkh dh 'kknh jksdus dk iz kl fd; k rc xqtj l ekt ds iq "kka }kjk nks cPpka dh eka Hkkojh nsh dks bd kQ fnyk; k tk l dA mlugkus , d tufgr ; kfpdk l fize dksVZ ea nk; j dh bl ds ckn 1997 ea l qhe dksVZ us dk; LFky ij yfxd irkMuk dks ysdj fo'kk[kk uked fn'kk funzk tkjh fd; A Hkkojh nsh ds l kgl o l ?k"lz l s i Hkkofor gksdj funzkd txeugu enMk us o"lz 2000 ea ^comj\*\* uked fQYe cukbz rkfd vke turk rd Hkkojh nsh dk l ?k"lz igpk; k tk l dA

bDdhl oha l nh dk fgnh fl usek&%

21oha l nh dk igyk n'kd cMk gh Økfrdkjh jgkA chl oha l nh ea ftu l kekftd ijEijkvka dh VWu i kjtk gks x; h Fkh og bl l nh rd vkr&vkrs ijh rjg VW x; h ftl ds ifj.kkeLo: lk bl dk i Hkko l ekt ea vks ijns ij l kQ rks ij utj vkus yxkA Hkkoj ea mnkjhdj.k futhdj.k vks os ohdj.k ds vkxeu %uCs ds ckn½ ds lk'pkr tgka l kekftd vks jktuhfrd ifjLFkfr; ka ea vkenypny ifjorZu fn[kkbz nsuk 'kq gks tkrk gs ogha fgluh fl usek Hkh bu ifjorZuka l s i Hkkofor gksdj viuh LFkfr eku; rkva ea 0; ki d ifjorZu dks txg nsuk i kjtk dj nrh gA fgnh fl usek ea l kekftd vks l kefgd dh txg 0; fDrxr l Qyrk cMk eW; cu xba i k=ka dk pfj=&fp=.k cny x; ka igys dh fQYea [ky i =ka ea Hkh vPNkbz ryk'kus mlga vrr% vPNk cukus dh dks'k'k djrh Fkha vc fQYea [kyi =ka dks ysdj gh cuus yxh gA eukst dekj dh ^midkj\* ds l ks-sys Hkko vrr% , d gks tkrk gs yfdu vCckl &eLrku ds l ks-sys Hkko ½½ , d nti js dh tku ysus dh fur&ubz l kft'ka jprs gs vks cMk+Hkko vrr% bl ea l Qy gks tkrk gA eg'sk HkVV dh i e f=dksk okyh fQYeka %eMj½ ea gR; k, a gks tkrh gA fookgRrj l cdk ½dHkh vyfonk u dguk eMj rks Bhd fcuk fookg ds l cdk %fyo bu fjys'kuf'ki½ l gt eku fy; s tkrk gA

viuh igpku ds fy; s l ?k"lz dj jgh Hkkojrh; ukjh fo'kks dj 'kgjka ea jgus okyh vkfFkd : lk l s vkRefuHkz efgyk, a vc viuh 'kkjhfd t: jrk ds fy; s cMk eq[kj gks x; hA l ekt ea ; s efgyk, a tS &tS s vius Lrj dks i q i Hkko"kr dj jgha Fkh fl usek ea Hkh muds pfj= es os k gh ifjorZu n"Vxkpj gks jgk Fkka fgnh fl usek ea mledr efgyk fdjnkj u fl QZ l ekt ea rsth l s vk jgs cnyko dks i Lrqr dj jgk gA oju n'kdka dks Hkh ykk jgk gA 2003 ea in'kr ^ftLe\* ea ukf; dk ds ifronk vks xfjeke; i Lrqrhdj.k dh l kjh ijEijk, a /oLrk dj nhA vc rd enz vks r ds ftLe l s [ksyrs vk; s Fks yfdu bl fQYe dh ukf; dk] 'kknh'kpk] gkus ds ckotm ij k; s enz l s viuh 'kkjhfd t: jra viuh 'krka ij ijh djrh gA ftLe , dyksh , d h fQYe ugha Fkh oju ^l Rrk\* ^Os ku\* ^, rjkt\* ^vLrRo\* ^tphnk\* ^yTtk\* ^, d Nks/h l h yo LVkj h\* ^dHkh vyfonk u dguk\* rFk ^D; k dguk\* vkfn fQYeka dh ukf; dk, a vius thou ea fdl h dh



n [kynkth cnkz r ugha djrh gš os vi us mfpr vuřpr ds fu. kž Lo; a dj yrh gš vksj bl ds  
i fj .kke ds fy; s Lo; a dks mRrjnk; h Hkh ekurh gš v' p; Z dh ckr D; k ; g gš fd Hkkj rh; I ekt  
ds vuř kj vuřnd bu dk; kš dks fNi kus dk og rfud Hkh iz kl ugha djrh gš

gekjs nš k ea [ksyka ds dFkkud ij fQYEka curh ugha gš vksj ; fn curh Hkh gš rks og  
I Qy ugha gks i krh gš yřdu f' křkr vehu us efgyk gkdh Vhe ds dFkkud ij řpd ns  
bf. M; k\* fQYe cukbš fgnh fQYEka ds bfrgkl ea igyh kj [ksyka ds dFkkud ij cuh fQYe dks  
0; kol kf; d I Qyrk o cgrjhu in' kž ds rksj ij I jkguk nksuka i klr gq hš ; g 'kk; n d. kž  
eYysojh] I kfu; k fetk] vatw ckch tkt] I kbuk ugoky] eřh dke] nhfi dk i fYydy] Tokyk  
xř/vk] >nyu xkš okeh vkfn tš h efgykvka ds [ksyka ea Hkkxhnhkj h dk i Hkko Fkk fd tgka vHkh rd  
i kj š fj d I kp j [kus okys Hkkj rh; I ekt us vc vi uh cřv; ka dks d. kž vksj I kfu; k tš h I Qy  
gkrs ns[kdj ; g vkl kuh I s vnk tk txk; k tk I drk gš fd efgyk, a vkt cMš gh I Eekutud  
o I Qy fLFkr ea gš yřdu ; g fl Dds dk , d igyw gš ge ; fn nil jk igyw ns[ka rks vke  
vksj r dh fLFkr ea cgr T; knk i fforž ugha vk; k gš vkt Hkh vksj r ds i fr Hkkj rh; I ekt dh  
I kp T; nk ugha cnyh gš I ekt ds gj {ks= ea vHkh Hkh i q "kka dk opLo dk; e gš fyax vuř kr  
ds vkš Mš vHkh Hkh pš dkus okys gkrs gš cykřdkj vksj ?kj syw fgd k ds ekeyka ea cřgk' kk of) gq h  
gš

tgka rd fQYeh ukf; dkvka dh ckr gš os vc I kekřtd ij Eijkvka vksj eku; krkvka dks  
<krs jgus vksj ml dh tš Mš ea ?kř/?kř/ dj thus dks rš kj ugha gš bl vkřkrud ; q ea  
ukf; dkvka dks ml eř : lk I s i Lřr djuk 'kk; n oš ohdj .k ds dkj .k i fjořr gks jgs I ekt o  
I e; dh ekax gks x; h gš yřdu ml eřnrk dh vkš ea vkt dy dbž fQYEka ea ukf; dkva dks  
oLř ds : lk ea i Lřr dj fgnh fl uek ds dñ funž kdk us dgha u dgha ukjh dh xfjek ds I křk  
f[kyokM+ fd; k gš I c dñ fn[kkus ij mrk: funž kdk us Lorš vksj LoNU ds e/; tks  
I hekjs[kk Fkh ml s fcYdy gh I ekr dj fn; k gš vkřkřd Loršrk us efgykvka dks Lorš vksj  
vkřfuHkř rks cuk; k gš yřdu ml ga igys I s dgha T; knk 'Hkksx dh fo" k; oLř Hkh cuk fn; k gš  
Hkkj rh; fl uek 03 ebž 2013 dks vi us I kš o" kž i w kž dj pš k gš bu I kš o" kka ea ml us dbž ; k=k, a  
dh gš dbž lkmkoka dks i kj fd; k gš I ekt ea ftrus Hkh vkšnsyu o i fforž gq fgnh fl uek us  
mu I Hkh dks vi us dFkkud dk vkřkj cuk; k gš bl dh dMš ea L=h Hkh rks Hkkj rh; I ekt o  
jk" vř dh jh<+jgh gš rks Hkyk ml dks dš s fgnh fl uek Hky I drk gš fgnh fl uek us vi us bl  
mRrjnkř; Ro dks i w kž : lk I s I Egkyrs gq L=h I jkřdkj ka I s dHkh Hkh nij u gVrs gq ml dh  
I eLr I eL; kvka dks cMš i jns ij mdj k rkd os I eL; k, a ge vksj vki rd i gš vr% egt  
gekjh ftEenkh cprh gš fd ge vksj vki bu I eL; kvka ij I kp & fopkj dja vksj I dkj kRed  
fu" d" kka ds I křk , d I erkeyd I ekt dk fuekř k dja



fu"d"k&%

; g cnyk gnyk fl uæk gS ; k cny fn; k x; k fl uæk] bl segkuxjh; fl uæk Hkh dgk tk l drk gA cktkjoknh l Ldfr dk ifrfuf/k fl uæk ftuea varghu futh bPNk, a vksj gj gky ea fdl h Hkh dher ij l Qyrk 1/2futh1/2 , dek= thou eW; gA tkfgj gS ; g ml l Rrj ifr'kr vkcknh dk fl uæk ugha gS tks bl ns'k ds xk&ngkr] txy vksj 'kgjka dh >XXkh >ks fM+ ka ea jgrk gA ftl dh emy l eL; k vc Hkh nks oDr jkMh] l j ij , d dke pykÅ Nr nks tkM+di M+ vksj l kQ i kuh Hkj gA ns'k ea vjciFr; ka dh l a[; k c<Hks ds ckotm ml dh ; g l eL; k vHkh gy ugha gpZ gA cYd c<h gh gA cM+ ykxka dh i kFVZ; ka ea ftruh nke c<kbZ tkrh gS ml dk , d pkfkkbz rks blga i kuh Hkh ugha feyrkA yfdu b/kj ds fl uæk dh ; s fparK, a ugha gA ; g egkuLolu ds ckn dk , d mnkjhdj.k ds nksj dk fl uæk gA mi ; r 'kksk ds }kjk ; g ns[kk tkuk 'kksk gS fd Hkkjr ea egt l ekt ea gks jgs ifjorZu dks l koHkksed rksj ij Hkkjrh; l H; rk ds rksj ij ifjyfr djus okyk fgnh fl uæk dk ; g Lo: lk dgka rd l oD; ki drk ds {ks= ea tk; t gS vksj dks l s , s dkj.k gS tks bl fgnh fl uæk dks Hkkjrh; l Ldfr ds ifj {ks= ea bl vkeMpy ifjorZu ds fy; s ; Fkknk; h 'kfDRk inku dj jgs gA rFkk ; g 'kfDr Hkkjrh; l Ldfr dks ml ds ikphu xksj oe; h l H; rk dh dgkuh l s vyx ys tkdj ml dks uohu vLrRo nsjgk gS ; k fQj vl; fodkl 'khy vksj vfodfl r ns'ka dh rjg Hkkjr dks Hkh ik'pkr; l H; rk dh Hkksrdrkoknh tdm+esykdj ml ds Lo&vLrRo dks l ekir djus dh dks'k'k ea l ayXu gA

l UnHkZ l iph

- feJ] fxjh'k 1/220141/2 mi Hkksakokn- uA fnYyh] xFk f'kYi h-
- nq] vHk; dekj 1/220131/2 Hkkjr dk HkeMMyhdj .k 1/4 a k1/2 uA fnYyh] ok.kh cdk'ku-
- dkBkj] j tuh 1/220051/2 Hkkjr ea jktuhfr% dy vksj vkt- uA fnYyh] ok.kh cdk'ku-
- çl kn] deyk 1/220151/2 fQYe dk l kha ZkL= vksj Hkkjrh; fl uæk- uA fnYyh] f'kYi k; u cdk'ku-
- xark] fpnkun nkl 1/419941/2 l R; ftr jk; dk fl uæk- uA fnYyh] uskuy cp VLV-
- dkuuxk] blncdk'k 1/220041/2 vur ea Qsyr (cc% rkj dkoLdh dk fl uæk- ej B] l okn cdk'ku-
- jpu] fot; 1/220151/2 बॉलीवुड की नारीगाथा- uA fnYyh] f'kYi k; u cdk'ku-
- fl UGk] l fPpnkun 1/220051/2 ykdra= dh pufkr; k; uA fnYyh] ok.kh cdk'ku-
- pae] fcfi u 1/220041/2 l kcnkf; drk% , d ifjp; - uA fnYyh] vukfedk cdk'ku-
- vktknh ds ckn Hkkjr- 1/220091/2 çgnh ekè; e dk; kzo; u funs'kky; ] fnYyh foüofo | ky; -
- fdüoj] eekq i .kek 1/220051/2 jk"Vbkn dh pkdjh ea ekèz uA fnYyh] ok.kh cdk'ku-



- m/ey's k 1/2010½ mnkjhdj .k vks fodkl dk l p% Hkkjr ea vkfkd l ekj ds nks n'kd 1/1 á k½ uÅ fnYyh] vukfedk çdk'ku-
- Çl g] çæ 1/2008½ mnkjhdj .k dh rkuk' kkg- uÅ fnYyh] jktdey çdk'ku-
- dkVZu] MfoM l h- 1/2000½ tc nfu; k ea fuxeak dk jkt pys bykgckn] vktknh cpkvks vkUnksyu çdk'ku-
- f[kyukuh] l pthy 1/2001½ Hkkjruek- uÅ fnYyh] jktdey çdk'ku-
- dkL=k] fOnsy 1/2008½ l kekT; oknh ošohdj .k- ej B] l ðkn çdk'ku-
- vgen] , tkt+1/2008½ fdl dh l nh] fdudh l gL=k(nh)- ej B] l ðkn çdk'ku-
- Çl g] doythr 1/2008½ ošohdj .k- ej B] l ðkn çdk'ku-
- pkl M0l dh] fe'ksy 1/2009½ xjch dk ošohdj .k- ej B] l ðkn çdk'ku-
- dkR; k; uh 1/2008½ çæ] i jã jk vks foækg- y[kuÅ] i fjdYi uk çdk'ku-
- l Dl uk] çnh 1/2006½ dkys l j t dh jks kuh- ej B] l ðkn çdk'ku-
- dækj] ujae 1/2015½ egkenh% vjkt drk] foed ; k fQj l ektokn- ej B] l ðkn çdk'ku-
- vbyš; k] dkpk 1/2017½ ÇgnRo epa Hkkjr- uÅ fnYyh] l st i fcyd's ku-
- dkckj] dey u; u 1/2005½ HkkmYhdj .k ds Hkkoj ea Hkkjr- uÅ fnYyh] çdk'ku l LFku-
- bLl j] noae 1/2004½ Lolu vks Lefr ds chp- ej B] l ðkn çdk'ku-
- ukjk; .k] dpj 1/2017½ ys[kd dk fl uek- uÅ fnYyh] jktdey çdk'ku-
- fot; ] vur 1/2015½ बॉलीवुड सेल्फी- uÅ fnYyh] ok.kh çdk'ku-
- dækj] v# .k 1/2012½ ; gk l s fl uek- bykgckn] l kfgR; HkMkj-
- , MoM] ekbdy 1/2018½ Hkkjr% çkphu l s vkekud dky rd- ej B] l ðkn çdk'ku-
- pksd l } t; çdk'k 1/1991½ jkt di j- ej B] l ðkn çdk'ku-
- dôM] l ekhj 1/2007½ varjark dk Lolu( Hkkjrh; l ekt ea çæ vks l Dl - uÅ fnYyh] ok.kh çdk'ku-
- 'k B] ekh#HkkÅ 1/2009½ l Ükk vks l ekt- uÅ fnYyh] ok.kh çdk'ku-
- tks kh] yfyr 1/2002½ gkml Qy- bykgckn] bfrgk] cek çdk'ku-
- i kMydj] fot; 1/2018½ fl uek ds l kr jã- ej B] l ðkn çdk'ku-
- nps 'k'kkad 1/2018½ Çgnh fl uek dk dkjoka ej B] l ðkn çdk'ku-
- unkj] ch- vj- 1/2011½ tokgyky ug: % foækg h o jkturk] uÅ fnYyh] l kjkã k çdk'ku-
- j tk] jkgh ekl e 1/2001½ fl uek vks l LFkr- uÅ fnYyh] ok.kh çdk'ku-



- 
- ds okuh] jktdekj ¼2010½ बॉम्बे टॉकी: बातें फिल्मों की३ फिल्मी गीतों की- uÃ fnYyh] ok.kh çdk'ku-
  - tks'kh] eukgj ' ; ke ¼2000½ i VdFkk ys[ku- uÃ fnYyh] jktdey çdk'ku-
  - fnypLi ¼2011½ Çgnh fl uek ds l ks o"ke uÃ fnYyh] Hkkj rh; i çrd ifj"kn-
  - V\$<kj] johæuekFk ¼2013½ jk"Vbkn- uÃ fnYyh] jk"Vh; i çrd U; kl -
  - rustkj t; nð ¼2006½ jædeÉ dks'k] uÃ fnYyh] r{kf'kyk çdk'ku-
  - tks'kh] ij.k pæ ¼2000½ Lolu vksj ; FkkFK% vktknh dh vkekh l nh- uÃ fnYyh] jktdey çdk'ku-